

Chicago ve Malraux

HASAN BÜLENT KAHRAMAN

Andre Malraux, çarpıcı yaşamının dönüm noktalarını anlattığı ama 'Anti - Memoirs', adını verdiği kitabına New York'taki otelinin penceresinden görülen, kapitalizmin kalesi olmuş gökdeleni ve onun uyardığı dü-

şünceleri anlatarak başlar. Mimarlık açısından bir açık hava müzesinden farklı olmayan Chicago gökdelenlerini görünce bu 'şaşırtıcı' olguyu hatırlamamak mümkün değil. Malraux gibi 'metafizik' bir yazar-düşünürün, 20. yüzyılın tarihsel dönemeçleriyle özdeşleşmiş yaşamının dökümünü verdiği kitabına, ki bu çağda yazılmış en güzel kitaplardan birisidir, bu 'mekanik' gerçekle başlaması 'Amerikan uygarlığı'nın bilinçlerimizde tuttuğu yeri çarpıcı bir biçimde açıklamaktadır.

Malraux'ya göre Batı uygarlığı 'dinsel' olmayan ilk ve tek uygarlıktır. Tartışma götürür bir değerlendirmedir bu ama uygarlık tarihini sanatın içinden görmüş ve moderniteyi Goya'nın kaprislerindeki karabasanlarla başlatan bir yönelimde anlaşılabilir nedenlere dayanmaktadır.

Elbette, Batı uygarlığının ardında da dinsel bir anlayışın etkisi görülebilir. Malraux'nun altını çizmeye çalıştığı, bu anlamda, esas olarak modernizm ve onun 'aydınlanma' kökenleridir. Kant'ın belirlediği bu yönelim insanı aşkın gerçeklerden ve toyluğundan kurtulmuş, kendi aklının 'fakültelerine' yaslanmış bir varlık olarak tanımlar ve o arada daha önce yaşanmış bir gerçeği göz ardı eder. Bu, çok daha sonra Weber'de billurlaşacak olan Protestanlık kültürüdür.

Modernizmin bilinçaltında yatan karmaşayı belki bu hattı izleyerek bir nebze açıklamak mümkündür. Weber'e göre kapitalizmin ruhu köklerini 'Protestan ahlakı'nda bulur. Bu, dünyevileşmiş bir uhreviyet anlayışı olmasının yanı sıra Batı modernitesini dinsellikle gizli biçimde iç içe geçiren husustur. Sorun, Protestanlığın nasıl algılandığıyla ilgilidir. Çünkü bu dinsel anlayışın bütün bütüne bir başkaldırı ve kopuş olduğu sanılır ama değildir. Protestanlık, Hıristiyanlığın özüne, kaynağına, yazılı metnine dönüş ve o bağlamın insan bilincinde dolaysız ve aracısız olarak temellendirilmesi talebidir. Yani, dinsel olanın akılla anlaşılmasına dönük iradedir.

Modernizmin Tanrı kökenli, insan kaynaklı karmaşası buradan doğar. Bu yaklaşımın gündelik hayatta uygulama-

ya koyulup doruğa ulaştırıldığı Amerikan uygarlığını böyle bir çerçevenin dışında düşünmek olanaksızdır. Parasının üstüne 'Tanrı'ya sığınıyoruz' yazan Amerika kıtası gündelik davranış düzeyinde somutlaşan bir demokrasiyi gerçekleştirmeyi insan merkezli bir anlayışa borçluysa, onun ardında Alexis de Tocqueville'den beri gören herkesi şaşırtan dinsel dürtüyü anlamak ancak bu kıtaya gelmekle mümkündür. Dinsellik ayrıca bu toplumun ebedi suçluluk duygusunun ve sürekli olarak konuşan, yani 'itiraf eden' bir toplum oluşunun da ana etmenidir.

Asya'nın derinliklerini yaşamış, kara ve ölüme bulaşınca insanın ölümle savaşımındaki tek silahı sanat ve onun ardındaki sonsuzluk duygusu olarak görmüş ihtiyar Malraux, Fransız müzelerindeki yapıtları, Eski Kıta'dan, küçümsemeyi aklından geçirmede, aksine üstünde düşündüğü Yeni Kıta'ya getiriyordu. Acaba Chicago'yu hiç görmüş müydü? Bilmem ama benim için önemli olan şu: Eğer bugün gelebilseydi ve benim yaptığım gibi hiç sevmediğim F.L. Wright'ı paranteze alarak, hep hayranlık duyduğum Mies van der Rohe'nin minimalist cam ve çelik gökdelenlerinin suskun, ama yakıcı modernist akılcılığında Helmut Jahn'ın post-modern çeşitliliğine geçen çizgiye bakıp yeni bin yılın eşliğinde yeni bir 'Anti-Memoirs'a başlamak ister miydi?